

NÉHÁNY GONDOLAT A KÖNNYEN ÉRTHETŐ KOMMUNIKÁCIÓRÓL: FORDÍTÁS KÉK-REGISZTERBE, LEKTORÁLÁS KÉK-REGISZTERBEN

A FEW IDEAS ON EASY-TO-UNDERSTAND COMMUNICATION: TRANSLATION INTO AND PROOFREADING IN THE BLUE REGISTER

DOBOS CSILLA¹

Absztrakt: Kováts Laura Rozália *Belső tenger* című könyve (Partvonal Könyvkiadó 2021) Magyarországon az első olyan nem szakmai kiadvány, amelyben a történetet könnyen érthető kommunikációs nyelvi regiszterben (KÉK-regiszterben) készült összefoglaló szöveg, ún. *KÉK-összefoglaló* zárja. A kommunikációs akadálymentesítésnek ez a formája a globális intralingvális fordítás egyik speciális típusaként értelmezhető.

Az alábbiakban a KÉK-regiszterbe történő nyelven belüli fordítás ismérveit és alapvető sajátosságait vizsgálom, kiemelt figyelmet fordítva a célcsoportfüggő fordítástechnikai átalakításokra, műveletekre.

Kulcsszavak: *intralingvális fordítás, intralingvális közvetítés, fordítási ekvivalencia, könnyen érthető kommunikációs regiszter, kommunikációs akadálymentesítés*

Abstract: Laura Rozália Kováts's book titled *Inner Sea* (Partvonal Publishing 2021) is the first non-professional publication in Hungary in which after the ending of the story a summary text, a so-called *BLUE Summary* follows in an easy-to-understand communication register (BLUE register²). This form of communication accessibility can be considered as a special type of global intralingual translation.

In this article I examine the properties and basic characteristics of intralingual translation into the BLUE register, paying special attention to the translation techniques regarding transformations and operations which depend on the target group or audience.

Keywords: *intralingual translation, intralingual mediation, translational equivalence, easy-to-understand communicational register, accessible communication*

¹ DR. HABIL. DOBOS CSILLA
egyetemi docens
Miskolci Egyetem BTK MFI
Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék
doboscsilla52@gmail.com

² A magyar nyelvben szerencsés véletlen folytán a *kék*, szint jelölő melléknév alakja azonos a *könnyen érthető kommunikáció* betűszavas rövidítésével: KÉK. Az Európai Unióban a könnyen érthető kommunikáció egységesen elfogadott és alkalmazott logója – egy újabb szerencsés véletlen folytán – éppen *kék* színű. Az angol nyelvben az *easy-to-read*, illetve az *easy-to-understand* terminusok használatosak a könnyen érthető kommunikáció jelölésére. Kaulics Evelin, Fordító és tolmács MA képzésben részt vevő hallgató „KÉK-fordítása” fordítástechnikai szempontból többé-kevésbé ekvivalens célnyelvi megoldást és egyben magyarázatot is kínál a címben szereplő KÉK-regiszter – BLUE register kifejezéshez: *Basic language to understand easily: Blue*.

Mindent olyan egyszerűvé kell tennünk,
amennyire csak lehetséges, de nem egyszerűbbé.
Albert Einstein

1. Bevezetés

Az intralingvális fordítás közismert, rövid és egyszerű, éppen ezért kiváló definíciója értelmében az intralingvális fordítás olyan nyelvi átalakítás, amelynek során **ugyan-azt** az információt, **ugyanazon** a nyelven, de **eltérő** nyelvi eszközökkel fejezzük ki. Ezt tükrözi az alábbi, 1. táblázatban található példa is. A bal oldali oszlopban Mózes első, a teremtésről szóló könyvének 3. fejezetéből olvashatunk néhány mondatot Károlyi Gáspár revideált³ fordításából.⁴ A jobb oldali oszlopban pedig az *Új képes Biblia* I. kötetének *A kígyó* című fejezetéből idézzük azokat a részeket, amelyekben Vargha Balázs nyelven belüli fordítással „átdolgozta” Károlyi Gáspár bibliáját mai nyelvre (Marosi 1988: 11).

1. táblázat

Bibliai szöveg intralingvális fordítása mai nyelvre

Mózes első könyve a teremtésről 3. fejezet Károlyi Gáspár revideált fordítása	Új képes Biblia A kígyó
A kígyó pedig ravaszabb vala minden mezei vadnál, melyet az Úr Isten teremtett vala, és monda az asszonynak:	Ravaszabb a kígyó minden mezei vadnál, melyet Isten teremtett. Így beszélt a kígyó az asszonyhoz Éden kertjében:
Csakugyan azt mondta az Isten, hogy a kertnek egy fájáról se egyetek?	– Hogy is mondta Isten? Ehettek itt minden fának a gyümölcséből?
És monda az asszony a kígyónak: A kert fáinak gyümölcséből ehetünk; De annak a fának gyümölcséből, mely a kertnek közepette van, azt mondá Isten: abból ne egyetek, azt meg se illessétek, hogy meg ne haljatok.	Azt felelte az asszony a kígyónak: – A kert fáinak gyümölcséből ehetünk. Csak erre a két fára mondta Isten: Erről ne egyetek, sőt ne is érintsetek, mert halálnak halálával haltok tőle. Az élet fájáról mondta ezt, meg a jó és a rossz tudásának fájáról.
És monda a kígyó az asszonynak: Bizony nem haltok meg; Hanem tudja az Isten, hogy a mely napon ejéndetek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek, és olyanok lesztek mint az Isten: jónak és gonosznak tudói.	A kígyó így hitegette az asszonyt: – Dehogyan haltok meg tőle. Sőt olyanok lesztek, mint az Isten: örökéletűek, jónak és rossznak tudói.
És látá az asszony, hogy jó az a fa eledelre s hogy kedves a szemnek, és kíváncsú az a fa a bölcsességért: szakasztá azért annak gyümölcséből, és evék, és ada vele levő férjének is, és az is evék.	Tetszett az asszonynak az a fa. Látta, hogy ehető a gyümölcse, és kedves a szemnek. Megkívánta azt a csodálatos gyümölcsöt, hogy bölcsességet nyerjen. Szakított egy gyümölcsöt a jó és rossz tudásának fájáról, beleharapott, és adott belőle a férjének is.

³ A Károlyi Gáspár által fordított Vizsolyi Biblia 1590-ben jelent meg, ez az első teljes, magyar nyelvű Biblia. A Vizsolyi Biblia szövegét 1908-ban revideálták.

⁴ <https://szentiras.hu/KG/1M%C3%B3z%C3%A9s/3> (letöltve: 2023. 03. 28.).
http://www.biblia.hu/biblia_k/k_1_3.htm (letöltve: 2023. 03. 28.).

És megnyilatkoznak mindkettőjüknek szemei s észrevevék, hogy meztelenek; figefa levelet aggatának azért össze, és körülkötőket csinálának magoknak.	Abban a pillanatban megnyílt a szemük. Addig sem volt rajtuk semmi ruha, de akkor egyszerre észrevették, hogy meztelenek. Fügefa leveleit fonták össze, hogy ruhájuk legyen.
---	--

Összehasonlítva a két szöveget, megállapíthatjuk, hogy mindkettőnek azonos a témája, vagyis a teremtés történetének ugyanazon epizódjáról szólnak, tehát az eredeti, bibliai szöveg és a célszöveg **referenciális** ekvivalensek. A szövegek közötti eltérések az intralingvális fordító (Vargha Balázs) szövegátalakító tevékenységének köszönhetőek.

Párhuzamos olvasás során a szövegekben egyaránt felfedezhetők szöveg-, mondat-, szószerkezet-, szó- és morfémaszintű átváltási műveletek, amelyeknek elvégzésével a fordítónak az volt a törekvése, hogy a célszöveg befogadását, értelmezését és megértését lehetővé tegye, illetve megkönnyítse a célcsoport számára. A kihagyások (pl.: *vala; ejéndetek; és az is evék; Hanem tudja az Isten, hogy a mely napon ejéndetek abból, megnyilatkoznak a ti szemeitek*) és betoldások (pl.: *Éden kertjében, hogy ruhájuk legyen; abban a pillanatban*), a jelentésbővítések (pl.: *gonosz* → *rossz; jónak és gonosznak tudói* → *jónak és rossznak tudói, körülkötő* → *ruha*), a jelentésszűkítések (pl.: *monda* → *hitegette; monda* → *beszélt; monda* → *felelte; evék* → *beleharapott; jó az a fa eledelre* → *ehető a gyümölcse; csinálának* → *fonták össze*), az antonim fordítások (pl. *meg ne haljatok* → *halálnak halálával haltok*) vagy az archaikus szavak és nyelvtani formák felcserélése modern lexikai egységekkel (pl.: *látá* → *látta; lesztek* → *lesztek; szakasztá* → *szakított; észrevevék* → *észrevették; meztelenek* → *meztelenek; figefa* → *fügefa; evék* → *beleharapott; ada* → *adott; azt meg se illessétek* → *sőt ne is érintsetek; megnyilatkoznak* → *megnyílt*) mind **azonos célt** szolgálnak: a szöveg értelmezésének megkönnyítését, és ezáltal a befogadási erőfeszítés csökkentését.

Az intralingvális fordító a szintaktikai átalakításokat is azért végezte el, mert így egyszerűbbnek és ezáltal könnyebben értelmezhetőnek ítélte a célszöveget: *És látá az asszony, hogy jó az a fa eledelre s hogy kedves a szemnek, és kíváncsi az a fa a bölcsességért.* → *Tetszett az asszonynak az a fa. Látta, hogy ehető a gyümölcse, és kedves a szemnek. Megkívánta azt a csodálatos gyümölcsöt, hogy bölcsességet nyerjen.* Az eredeti szövegben szereplő többszörösen összetett mondat helyett a célszövegben három mondatot találunk, amelyek tagolják az információt, részekre bontják, értelmezik a mondanivalót. A népmesei szófordulatok betoldása egyrészt közelebb hozza a szöveget és annak üzenetét a befogadóhoz, másrészt kinyitja a szöveget a gyermekek világa felé: *hogy meg ne haljatok* → *mert halálnak halálával haltok tőle.* A már említett betoldások – akár mondatrészekről, akár mellékmondatokról van szó – rendszerint a szöveg jelentésének a magyarázatát célozzák: *szakasztá azért annak gyümölcséből* → *Szakított egy gyümölcsöt a jó és rossz tudásának fájáról; kíváncsi az a fa a bölcsességért* → *Megkívánta azt a csodálatos gyümölcsöt, hogy bölcsességet nyerjen.*

Az egyes fordítói stratégiák több átváltási műveletet is magukban foglalhatnak. Így például a magyarázat stratégiája az 1. táblázat utolsó sorában lévő szegmensek esetében (*figefa levelet aggatának azért össze, és körülkötőket csinálának magoknak* → *Fügefa leveleit fonták össze, hogy ruhájuk legyen.*) az alábbiakat:

- archaikus szavak mai nyelvhasználatra, hétköznapi regiszterbe történő átalakítását: *figefa* → *fügefá*; *aggatának össze* → *fonták össze*;
- jelentésbővítést: fajfogalom felcserélését nemfogalommal, hiponima felcserélését hiperonimával: *körülkötő* → *ruha*;
- jelentések összevonását: *figefa levelet aggatának össze, és körülkötőket csinálának* → *fügefá leveleit fonták össze*;
- mondattani átalakítást: mellérendelő tagmondatok helyett célhatározói mellékmondat használatát.

Az *Új képes Biblia* mindhárom kötetében a szövegközlés alapja a Károlyi Gáspár által készített Vizsolyi Biblia. Az *Előszó*ban a kötetek szerkesztője nagyon precízen és lényegre törően fogalmazza meg célkitűzéseiket: „Ennek (ti. Vizsolyi Biblia) nyelvi és irodalmi értékeit igyekeztünk megőrizni. Olyan szöveget kellett adnunk, amely **első olvasásra érthető**. Nem régies, hanem mai hangzású szöveg” (Marosi 1988: 6, zárójeles magyarázat és kiemelés a szerzőtől). Minden, a fentiekben bemutatott nyelven belüli átalakításnak az volt tehát a célja, hogy a könyv célcsoportja (a mai magyar nyelvet értő olvasó) észszerű kognitív erőfeszítés árán értelmezni tudja a bibliai szöveget.

Fontos megjegyezni, hogy az intralingvális fordítással készült szöveget minden fejezetben kiegészíti egy nagyobb, egész oldalt elfoglaló és egy kisebb méretű **kép**. Egy-egy fejezet szöveges része egy vagy két oldal, tehát a képek aránya jelentős, ami egyrészt a valóságnak megfelelően tükrözi a mű elnevezését, másrészt alátámasztja azt a nézetet, mely szerint az információ adekvát vizuális megjelenítése hozzájárul a szöveges információ megértéséhez: „...mi azt valljuk, hogy a szöveg és a képek egymást magyarázzák, és ezzel segítik a megértést” (Marosi 1988: 6). A kötetek szerkesztőjének meggyőződése szerint a mai nyelvre (1988) lefordított szöveg és az azt kiegészítő képek együttesen megfelelően biztosítják a bibliai szöveg megértését: „A szövegek és a képek együttese fölöslegessé tesz minden más jegyzetet, magyarázatot” (Marosi 1988: 6).

A szerkesztő véleménye szerint az *Új képes Biblia* lehetővé teszi a célcsoport életkor szerinti bővítését is: „A bibliai történetek nagyrészét a **kisgyerekek** is hallgathatják a mesemondás családi szokása szerint: a felnőtt olvassa a szöveget, a gyerekek az ölében ülve hallgatja, és közben nézegeti a képeket” (Marosi 1988: 6, kiemelés a szerzőtől).

A *Bevezetés* elején említett definíciónak – általános elméleti elfogadhatósága és gyakorlati hasznossága ellenére is – van egy vitatható pontja. Ez a pont az **azonos információra** (tartalomra, üzenetre) vonatkozik, amelynek fordításelméleti, nyelvfilozófiai és irodalomtudományi megítélése két szempontból is döntő fontosságú kérdés: az intralingvális fordítási ekvivalencia (1) létének és (2) minőségének a meghatározása szempontjából.

- Vajon ki lehet-e fejezni eltérő nyelvi eszközökkel ugyanazt az információt?
- Vajon hogyan lehet kifejezni eltérő nyelvi eszközökkel ugyanazt az információt?

Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogyan valósul meg a könnyen érthető kommunikáció (KÉK)⁵ során az **intralingvális referenciális ekvivalencia** viszonya az eredeti szövegek és a KÉK-regiszterbe lefordított szövegek között (Dobos 2022b: 74–75). Vajon milyen mértékben és minőségben lehetséges az eredeti információnak a kifejezése KÉK-regiszterben a könnyen érthető kommunikáció eszköztárával?

Az elemzés példái Kováts Laura Rozália: *Belső tenger – Rozi igaz története* (Budapest, Partvonal Kiadó, 2021) című könyvéből és a könyv KÉK-regiszterben készült összefoglalójából származnak.

2. Referenciális egyenértékűség és intralingvális ekvivalencia

A könnyen érthető nyelvi regiszterbe lefordított szövegek vizsgálatához olyan terminusokat használunk, amelyek a fordítással és az intralingvális fordítással foglalkozó szakirodalomban közismertek. Az elemzések során szükség volt néhány új terminus bevezetésére is (pl.: intralingvális fordítási ekvivalencia és egyenértékűség, könnyen érthető kommunikációs regiszter, KÉK-regiszter). A következőkben ezen fogalmak rövid ismertetésére kerül sor.

2.1. Intralingvális fordítás

Roman Jakobson, akinek a nevéhez a fordítástudományi szakirodalomban az intralingvális fordítás fogalmának modern kori elterjedése kötődik, a fordítás nyelvészeti aspektusairól szóló írásában **a nyelvi jel értelmezésének** három módját különböztette meg. Ennek értelmében egy nyelvi jel (1) lefordítható ugyanannak a nyelvnek más jeleire, (2) lefordítható más nyelvre vagy (3) valamilyen más, nem nyelvi szimbólumrendszerre (Jakobson 1986). A könnyen érthető kommunikáció szempontjából releváns első esetben nyelven belüli fordításról (intralingual translation, rewording, átfogalmazás, átfordítás) van szó, amelynek során az adott (eredeti) nyelvi jelek **értelmezése** ugyanazon nyelv más jeleivel történik. Mint látjuk, a *Bevezetésben* említett definíció és Jakobson definíciója között lényeges különbség van: Jakobson nem ugyanannak az információnak (tartalomnak, üzenetnek) más nyelvi jelekkel történő **kifejezéséről**, hanem adott nyelvi jelek más jelekkel történő **értelmezéséről** beszél. A hangsúly az értelmezésen van.

A fordítás mindig értelmezés. A fordítási hermeneutikának (a fordítási folyamatban érintett szövegek értelmezésének, interpretációjának a tana) is az a legfőbb feladata, hogy a szövegek **értelmezése által** elősegítse a fordítás eredményességét. Te-

⁵ A könnyen érthető kommunikációról részletes információ található Farkasné dr. Gönczi Rita (ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar) tudományos írásaiban (<https://gonczirita.hu/publikaciok/>), tanulmányaiban (Farkasné Gönczi 2018, 2021a, 2021b, 2022a, 2022b, 2022c) és a honlapján: <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/category/hirek/>, továbbá dr. Horváth Péter László (Miskolci Egyetem BTK Tanárképző Intézet, Gyógypedagógia Tanszék) doktori értekezésében (2020) és publikációiban (2021, 2022, valamint <https://scholar.google.com/citations?user=BbeSzVMMAAAJ&hl=en>).

hát az intralingvális fordító is értelmezi a szöveget, hogy meg tudja alkotni a célszöveget, amely mindig másodlagos szövegalkotás révén jön létre, mint ahogyan ez az interlingvális fordításra is jellemző.

2.2. Az intralingvális fordítás típusai

Az intralingvális fordítás különböző fajtáit több szempont alapján lehet csoportosítani. Ezek közül az egyik lehetőség az **átalakítások hatókörét** veszi alapul, vagyis azt, hogy az eredeti nyelvi jelek közül mennyi marad változatlanul és mennyi kerül átalakításra.

Ezen szempont szerint beszélhetünk **lokális** intralingvális fordításról, ahol az átalakítás csak az eredeti szöveg egyes szavait, kifejezéseit, esetleg mondatait érinti, a szöveg összességében változatlan marad. Ebben az esetben nincs szó másodlagos szövegalkotásról, itt csupán másodlagos szó- vagy kifejezésalkotásról beszélhetünk, ami az eredeti szöveg keretein belül valósul meg.

A **globális** intralingvális fordítás az egész szöveget érinti (pl.: egy teljes cikket, tanulmányt vagy könyvet), ebben az esetben másodlagos szövegalkotás történik. A globális intralingvális fordítás tipikus esetei a következők:

1. irodalmi művek gyermekek vagy az ifjúság számára történő átdolgozása,
2. irodalmi művek nyelvet tanuló külföldiek számára történő átdolgozása,
3. régi szövegek mai nyelvre történő fordítása,
4. tudományos szövegek népszerű-tudományos stílusban történő átalakítása,
5. szakszövegek laikusok számára történő átfordítása,
6. laikusok által létrehozott szövegek lefordítása szakemberek számára (Heltai 2011, 2014),
7. különböző típusú szövegek intralingvális fordítása enyhe értelmi fogyatékossgal és/vagy autisztikus spektrumzavarral élők számára,
8. különböző típusú szövegek átalakítása időskorúak részére, demenciában szenvedők és/vagy az Alzheimer-kór kezdeti stádiumában lévők számára. (Dobos 2022a)

A 7. pontban megfogalmazott globális intralingvális fordítás gyakori eljárás az értelmi fogyatékossgal élők világában. Az intralingvális fordítónak az a célja, hogy egy adott szöveget (pl.: cikket, tanulmányt vagy könyvet) befogadhatóvá, értelmezhetővé, végső soron érthetővé tegyen a célcsoport számára.

Az intralingvális fordítás harmadik típusa, az **általános** intralingvális fordítás szintén érinti az értelmi fogyatékossgal élők világát. Ebben az esetben több, egy adott témával foglalkozó szöveg kerül átfordításra könnyen érthető nyelvi regiszterbe. Ezzel a módszerrel készültek például a covidra és a pandémiára vonatkozó információs anyagok az értelmi fogyatékossgal élők számára. A szöveg készítője, vagyis a könnyen érthető nyelvi regiszterbe fordító személy előzetesen tanulmányozta a covid szakirodalmát, és ezt követően írta meg azt a 'KÉK szöveget', amelynek célcsoportja az értelmi fogyatékossgal élők közössége. Fontos megjegyezni,

hogya a 'KÉK covid szövegeket' nemcsak intralingvális fordítással lehet „előállítani”, hanem fordítás nélküli, közvetlen szövegalkotással is.

2.3. Könnyen érthető kommunikációs regiszter – KÉK- (nyelvi) regiszter

A könnyen érthető kommunikáció elméleti és gyakorlati tanulmányozását, valamint a nyelven belüli átalakítási folyamatok leírását egyaránt elősegíti, ha az eredeti szöveg és a célszöveg jellemzőit pontosan definiáljuk. Az alábbiakban ezt – a lehetséges számos szempont közül – egyetlen szempontból, a **nyelvi regiszter** alapján teszem meg. A nyelvi regiszter a szociolingvisztikában egy olyan **nyelvváltozattípus**, amely meghatározott kommunikációs szintekhez kötődik. A szintérnek megfelelő regisztert a beszélő választja meg, nagy részben a szocializációja és a tanulmányai alatt szerzett ismeretei alapján, kisebb részben pedig intuitív módon.

A különböző nyelvi regiszterek sajátosságait rendszerint a standard nyelvváltozathoz **viszonyítva** célszerű meghatározni, de elképzelhető két távolabbi regiszter egymáshoz viszonyított leírása és elemzése is, például a laikusi regiszter összevethető a tudományos regiszterrel, vagy a betegek nyelvi regisztere párhuzamba állítható az egészségügyi szaknyelvvél, az orvosok nyelvhasználatával. Összegezve elmondható, hogy a regiszter

„**nyelvi elemek** (hangok, szavak, nyelvtani forma stb.) **sajátos megválasztása** a mindennapi élet egyes szituációiban, azaz aszerint hogy miről beszélünk (téma), milyen műfajban (írásban, szóban), és milyen a társadalmi viszonyunk egymáshoz (sportközvetítés, iskolai óra, sörözői társalgás stb.). A szituációtól (műfajtól/szövegtípustól is) függően regisztert váltunk. **Másként mondjuk el** panaszunkat szóban az illetékesnek (esetleg dühösen), de **másképp fogalmazzuk meg ugyanazt** a panaszt a hozzáfűrt levélben (esetleg már lehiggadtan). **Más regiszterben beszélünk** a beosztottal, majd rögtön utána **más regiszterben** a főnökkel. **Vegyes regisztert használunk**, ha valamit/kit ki akarunk gúnyolni, vagy egy szakmai kérdést hozzá nem értőnek próbálunk elmagyarázni” (Aczél–Bencze 2007: 249, kiemelés a szerzőtől).

Mi is tehát és hogyan definiálható a könnyen érthető kommunikációs, vagyis KÉK-regiszter, pontosabban KÉK nyelvi regiszter?

Induljunk ki a könnyen érthető kommunikáció egyik lehetséges meghatározásából, mely szerint a könnyen érthető kommunikáció **az információ átadásának és vételének** egyik olyan **speciális** fajtája, amely csak meghatározott kommunikációs szinteken használatos és sajátos nyelvi (verbális és nem verbális) eszközökkel, illetve szabályokkal rendelkezik. Legfőbb célja az **intralingvális közvetítéssel történő kommunikációs akadálymentesítés** a szellemi fogyatékossgal és megértési nehézségekkel élő személyek célcsoportja számára. Legfőbb feladata annak a **kognitív szakadéknak az áthidalása**, amely az eredeti szöveg szerzőinek és a célszöveg befogadóinak a világa között húzódik. A képzeletbeli kognitív szakadék bal oldalán találhatók az eredeti (köznyelvi vagy tudományos stb. nyelvi regiszterben megfogalmazott) szövegek, jobb oldalán a KÉK-regiszterbe átfordított szövegek, a közöttük

lévő összekötő híd pedig az intralingvális közvetítés (fordítás) és a könnyen érthető kommunikáció eszköztárának pilléreire nyugszik.

Az eredeti szöveg a könnyen érthető kommunikáció területén (is) gyakorlatilag bármilyen szöveg lehet, bármilyen regiszterhez tartozhat. Minél távolabb áll az adott szöveg egy képzeletbeli skálán vagy számegyenesen a KÉK-regisztertől, annál nagyobb változtatásokat kell végrehajtani az eredeti szöveg makro- és mikrostruktúrájában egyaránt, hogy a fent nevezett célcsoport számára a szöveg befogadható legyen.

Az előzőekből következik, hogy a KÉK-regiszter (a képzeletbeli kognitív szakadék jobb oldalán lévő szövegek regisztere) egy olyan speciális **nyelvhasználati forma (nyelvváltozattípus)**, amelynek különböző nyelvi elemeit a beszélő (feladó) azért választja, hogy a szándékolt információt – a célcsoport igényeit és képességeit maximálisan figyelembe véve – a lehető legoptimálisabb módon tudja értelmezni és kifejezni, ezáltal közvetíteni a célcsoport részére. A hídon megtett hermeneutikai utat az intralingvális fordítás alapozza meg. A fordítás folyamán az intralingvális fordító felhasználja (1) az interlingvális fordítás bizonyos stratégiáit és eszköztárát, valamint (2) a nyelvközi fordításokra jellemző lexikai, grammatikai és pragmatikai átváltási műveletek jelentős részét, továbbá (3) azokat a fordítói stratégiákat és eljárásokat, amelyek kizárólag az intralingvális fordítás folyamatára jellemzőek.

2.4. Referenciális egyenértékűség

Az intralingvális ekvivalencia alapvető követelménye a referenciális egyenértékűség, ami azt jelenti, hogy a célszöveg a valóságnak **ugyanarra** a részére (entitására, történésére, eseményére, folyamatára stb.) vonatkozik, mint az eredeti (Klaudy 1997: 101). Lackfi János *Kincskereső kisködmön* (Lackfi 2019) című műve például referenciális egyenértékűség viszonyban van Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* (Móra 2023) című művével, mivel Lackfi János ugyanazokat a régi jó történeteket mesélte újra mai gyerekeknek. Ezt tükrözi a könyv címe is: *Móra Ferenc regénye újragombolva*.

A másodlagos szöveg mindig az első, az eredeti szövegtől függ, mivel annak **értelmezése** és fordítása által jön létre úgy, hogy az intralingvális fordító az eredeti jelek és a valóság közötti viszonyt **más jelekkel** teremti újra. Az intralingvális fordító célja rendszerint az, hogy a célszöveg egyszerűbb, befogadhatóbb, érthetőbb; köznyelven fogalmazva: „könnyen emészthető” szöveg legyen.

Az intralingvális fordítás alapvető feltétele, hogy a befogadási erőfeszítés optimalizálását a referenciális egyenértékűség megőrzésével **együtt** kell elérni. Vagyis az intralingvális fordítás nem éri el legfőbb célját, ha az eredeti szöveget a végletekig egyszerűsítjük és maximálisan befogadóbaráttá alakítjuk, ha a módosítások következtében a célszöveg végül már nem arról szól, amiről az eredeti.

2.5. Intralingvális fordítási ekvivalencia

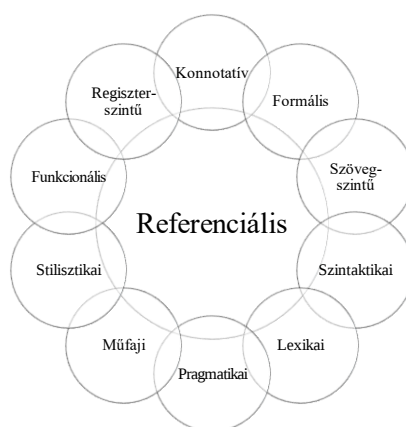
A KÉK-regiszterbe történő fordítás az intralingvális fordítás egyik olyan **speciális** típusa, melynek célja az intralingvális fordítási ekvivalencia megteremtése és a referenciális egyenértékűség megőrzése. Ez azt jelenti, hogy a KÉK nyelvi regiszterbe történő fordítás során a kontextuális és a funkcionális egyenértékűség (Klaudy 1997:

101) megőrzése – ellentétben a nyelvközi fordítással – nem releváns. Ezért a KÉK-regiszterbe történő fordításkor **rendszerint módosul** az eredeti szöveg terjedelme, műfaja, formája, stílusa, nyelvi és grammatikai eszköztára, valamint funkciója. A KÉK fordítási folyamatok céljaként nevesíthető intralingvális fordítási ekvivalencia az egyenértékűségi viszonyok olyan **sajátos** típusa, amelynek ismérvei nem vagy csak részben egyeznek meg az interlingvális fordításra jellemző egyenértékűségi viszonyok tulajdonságaival.

A KÉK nyelvi regiszterbe történő fordítás eredményeként az eredeti szöveg a nyelvi reprezentáció szintjén egyszerű, könnyen érthető nyelvi köntösben jelenik meg. Ezáltal az átalakított szöveg befogadhatóvá, értelmezhetővé és érthetővé válik az értelmi fogyatékossgal élő (elsődleges célcsoport), a demenciával (másodlagos célcsoport), illetve megértési nehézséggel küzdő (harmadlagos célcsoport) személyek számára egyaránt.

A KÉK-regiszterbe történő fordítás nyelvi, szemantikai és pragmatikai eszköztára nagyrészt megegyezik az interlingvális fordítás átváltási műveleteivel és fordítástechnikai eljárásaival (Heltai 2014, Dobos 2015), azonban az intralingvális fordításban bizonyos fordítói eljárások (pl. kihagyás, betoldás, általánosító fordítás, magyarázó parafrázis, teljes átalakítás stb.) sokkal gyakrabban fordulnak elő és nagyobb szerepet játszanak a szöveg értelmezésében, mint a nyelvközi fordításban. És vannak olyan fordítástechnikai eljárások is, amelyek az intralingvális fordításban ritkán fordulnak elő, illetve nem relevánsak vagy egyáltalán nem fordulnak elő.

A KÉK-regiszterbe történő fordításra jellemző intralingvális fordítási ekvivalencia tehát egy olyan, több komponensből álló **komplex egyenértékűségi viszonyrendszer**, amelynek a fő pillére, a központja a referenciális egyenértékűség. Az egyes alrendszerekben (pl.: formális egyenértékűség, szövegszintű egyenértékűség stb., ld. *1. ábra*) addig a mértékig hajthatók végre átalakítások, amíg azok a referenciális egyenértékűség mindenkor optimális szintjét nem érintik (amíg a célszöveg a valóság ugyanazon entitására vonatkozik, mint az eredeti).

1. ábra

Intralingvális fordítási ekvivalencia modell

Az intralingvális fordítás eredményeként létrejövő célszövegváltozatok száma elméletileg végtelen, a nyelvi reprezentáció szintjén a KÉK-szövegek több, eltérő kifejezési formában jelenhetnek meg. A lényeg azonban mindig azonos: bármely célszövegváltozat a valóságnak ugyanarra az entitására vonatkozzon. Például a teremtéstörténetből a *Bevezető*ben idézett részlet utolsó sorának intralingvális fordításai számos változatot eredményezhetnek: kezdve a különböző bibliafordításoktól egészen a ChatGPT által készített változatig. Mindegyik változat intralingvális fordításnak tekinthető, amennyiben eleget tesz az intralingvális fordítási ekvivalencia követelményének: az eredeti szöveg és a célszövegváltozatok referenciálisan egyenértékűek.

Eredeti szöveg:

- Mózes első könyve a teremtésről, 3. fejezet, Károlyi Gáspár revideált fordítása:
... fügefa levelet aggatának azért össze, és körülkötőket csinálának magoknak.

Célszövegek:

- Új képes Biblia (Marosi 1988):
Fügefa leveleit fonták össze, hogy ruhájuk legyen.
- Szent István Társulati Biblia, Teremtés könyve, 3. fejezet:⁶
Fügefaleveleket fűztek össze, és kötényt csináltak maguknak.
- Magyar Bibliatársulat új fordítású Bibliája:⁷
Ezért fügefaleveleket fűztek össze, és ágyékkötőket készítettek maguknak.
- ChatGPT:
Összekötötték a fügefa leveleit, és abból kendőt készítettek maguknak.

Szeretném megjegyezni, hogy a bibliafordítások esetében az *eredeti szöveg* definiálása nem megvalósítható, a fentiekben csak a példa vonatkozásában van szó eredeti szövegről.

Szintén fontos említést tenni arról is, hogy az egymástól különböző mértékben függő, bonyolult egyenértékűségi viszonyok összetett rendszerében, ha csak egyetlen alrendszer módosítunk, az hatással lesz a többi alrendszerre is, és végső soron annak központjára, a referenciális egyenértékűségekre is. Olyan ez a rendszer, mint a természetben a pók hálójá Gerard Durrell értelmezésében: „A világ különleges és bonyolult, akárcsak a pók hálójá. Ha megérinted egy fonalát, remegése végigfut az összes többi szálon.”

2.6. Az intralingvális fordítás gradualitása

Az intralingvális fordítási ekvivalencia és ezáltal a referenciális egyenértékűségi viszony legfőbb ismérve a **gradualitás**. Az intralingvális referenciális egyenértékűség olyan skálázható kvalitás, amely kisebb vagy nagyobb mértékben, de mindig alapvetően jellemzi az eredeti és a célszöveg(ek) közötti függőségi viszonyrendszert.

⁶ <https://szentiras.hu/SZIT/Ter3>.

⁷ <https://szentiras.hu/RUF/1M%C3%B3zes>.

Egy-egy irodalmi műnek például számos esetben nemcsak több interlingvális fordítása van ugyanazon a célnyelven (újrafordítások), hanem több intralingvális fordítása is. Utóbbi esetben az erre mutatózó igényt rendszerint a célcsoport heterogenitása indokolja, ami lehet életkor szerinti, iskolázottságon alapuló, vagy az értelmi fogyatékoság különböző szintjei által meghatározott.

Bizonyos egyenértékűségi viszonyok esetében a gradualitás mérhető, sőt számszerűsíthető. Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* című műve a legtöbb kiadásban kb. 160 oldal (kiadótól és a kiadás minőségétől, betűnagyságtól stb. függően: 142–173 oldal). Ezzel szemben Lackfi János *Kincskereső kisködmön – Móra Ferenc regénye újragombolva* című műve 84 oldal. Ez a formális egyenértékűség alrendszerében elvégzett módosítás (az egyenértékűségi hálórendszer *hosszúság* elnevezésű fonálának megérintése) hatással van a többi egyenértékűségi alrendszerre is, és végső soron a referenciális egyenértékűségekre. Kérdés tehát, hogy mondjuk a tíz oldalon összegzett tartalmi ismertető vagy az egy-két sorra szűkített összegzés tekinthető-e még intralingvális fordításnak.

Az mindenesetre bizonyosnak látszik, hogy az átalakítások mértéke **fordítottan arányos** az intralingvális referenciális egyenértékűséggel. Minél több egyenértékűségi alrendszerben, minél több, minél nagyobb mértékű változtatást végzünk el az intralingvális fordítás során, annál inkább csökken a referenciális egyenértékűség és az intralingvális ekvivalencia a két szöveg között. Több célszövegváltozat létezése esetén rendszerint megállapítható, hogy *x* célszövegvariáns „egyenértékűbb”, „ekvivalensebb”, mint *y* célszövegvariáns. Kiválóan illusztrálják az egyenértékűségi viszonyok gradualitását Petőfi Sándor *János vitéz* című verses elbeszélő költeményének KÉK-fordításai is (a fordítások elemzéséről ld. Dobos 2022c), amelyek 2022-ben láttak napvilágot: az egyik célszövegvariáns „egyszerűen érthető”, a másik „könnyen érthető” formában (Petőfi, Nógrádi 2022).

2.7. Intralingvális fordítás és intralingvális közvetítés

Az intralingvális fordítással kapott célszövegváltozatok bizonyos egyenértékűségi alrendszerben egyezhetnek, más alrendszerek vonatkozásában különbözhetnek egymástól és ebből adódóan az eredeti szövegtől. A különböző célszövegváltozatok különböző célcsoportok igényeit elégítik ki. A célszövegváltozatok között elméletileg kijelölhető egy mesterséges, egyben rendkívül rugalmas határ, amelyen innen még intralingvális fordításról, és amelyen túl már intralingvális közvetítésről beszélhetünk.

A **fordítás** és a **közvetítés** terminusok szemantikai struktúráiban vannak meg-egyező jelentéselemek (szémák), azonban a két fogalom jelentése nem azonos. A Közös Európai Referenciakeret (KER 2002) a 2.1.3. számú *Nyelvi tevékenységek* című alfejezetében az alábbiak szerint definiálja a közvetítés és a fordítás kapcsolatát:

A nyelvtanuló/nyelvhasználó kommunikatív nyelvi kompetenciája különböző nyelvi tevékenységek során aktiválódik; ide tartozik a recepció, a produkció, az

interakció és a **közvetítés (különösen a tolmácsolás és a fordítás)**. Ezen tevékenységek mindegyike végrehajtható mind szóbeli, mind írásbeli közlésekben. (KER 2002: 18, kiemelés a szerzőtől)

Az idézet szerint a közvetítés – a recepció, produkció és interakció mellett – a negyedik nyelvi tevékenység, amelynek kiemelten fontos, de alárendelt nyelvi tevékenységei a tolmácsolás és a fordítás. Tehát a közvetítés fogalma magában foglalja a tolmácsolást és a fordítást, valamint egyéb nyelvi tevékenységeket. A fejezet további részében erre is fény derül:

Mind a receptív, mind a produktív nyelvhasználat esetén a közvetítés írásbeli és/vagy szóbeli nyelvi formái teszik lehetővé a kommunikációt a valamely okból egymással közvetlenül kommunikálni nem képes személyek között. A **fordítás vagy tolmácsolás, a körülírás, az összefoglalás vagy feljegyzés a forrásnyelvi szöveg átfogalmazását** nyújtja azok számára, akik e nélkül nem tudnának hozzáférni. A **közvetítő nyelvi tevékenységek**, amelyek egy **már létező szöveget formálnak újjá**, fontos helyet foglalnak el a társadalom normális nyelvi működésében. (KER 2002: 18, kiemelés a szerzőtől)

A fenti leírás az intralingvális fordítás jellemzőit is tartalmazza, úgy mint az intralingvális fordítás tipikus eszközeinek a nevesítését (körülírás, összefoglalás, feljegyzés) és az intralingvális fordítás egyik legfőbb ismervének, a másodlagos szövegalkotásnak a megnevezését (szöveg átfogalmazása, már létező szöveg újjáformálása).

A 4.4.4. számú *Közvetítő tevékenységek és stratégiák* című alfejezetben pedig már explicit módon kerül kifejezésre, hogy a közvetítő tevékenységekhez sorolható a tolmácsoláson és a fordításon kívül a szöveg összefoglalása vagy átfogalmazása **ugyanazon a nyelven**.

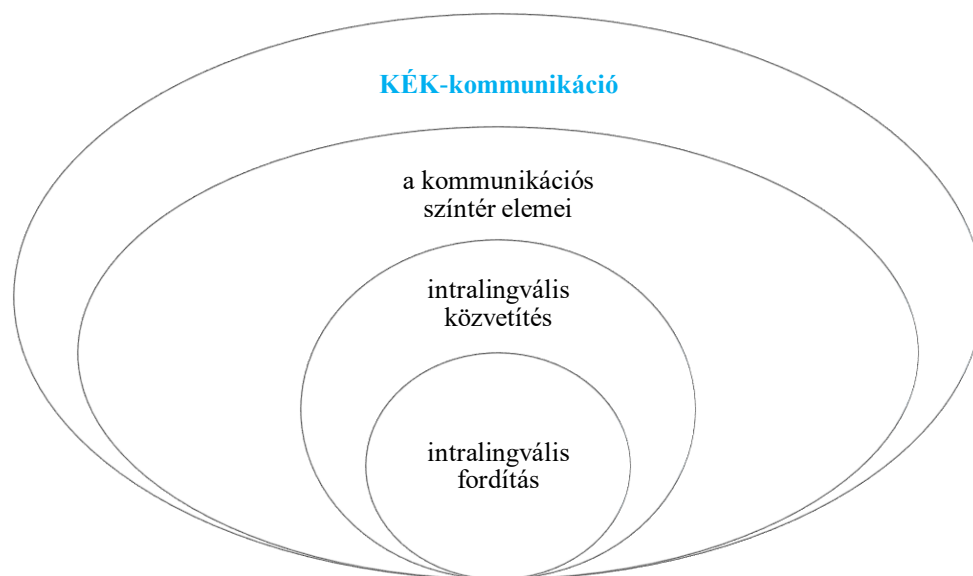
Közvetítő tevékenységek során a nyelvhasználó nem saját gondolatait fejezi ki, hanem egyszerűen olyan partnerek között közvetít, **akik nem képesek egymás közvetlen megértésére**, általában **(de nem kizárólag)** különböző nyelvek beszélői között. A közvetítő tevékenységek közé tartozik a szóbeli tolmácsolás és írott fordítás, valamint a szöveg összefoglalása vagy átfogalmazása **ugyanazon a nyelven**, amikor **a célközönség számára az eredeti szöveg nem érthető** (KER 2002: 103, kiemelés a szerzőtől).

Az utóbbi idézetben még egy fontos információ található, amely szintén közvetlen kapcsolatba hozható a KÉK nyelvi regiszterrel és annak célcsoportjával. Ugyanazon a nyelven történő közvetítő tevékenységre abban az esetben van szükség, ha „a célközönség számára az eredeti szöveg nem érthető” (KER 2002: 103). A 4.4.4.2. alfejezetben az írásbeli közvetítés fajtáinak a felsorolásánál egyaránt szerepel a „pontos fordítás”, a „lényeg összefoglalása” és az „átfogalmazás” (KER 2002: 103).

Sárvári Tünde *A fordítás szerepe a modern idegennyelv-oktatásban* című tanulmányában egy német kutatás eredményeire támaszkodva (Nied Curcio, Katelhön

2020) vázolja fel a fordítási és a közvetítési feladatok közötti különbségeket (Sárvári 2022: 175–180). Számos értékes és érdekes megállapításai közül most csak egyet emelek ki: A **fordítás** esetében kiemelten fontos az eredeti szöveg tartalmának, üzenetének a lehető legpontosabb és nyelvileg helyes átadása a célnyelven, ezzel szemben a **közvetítésnél** az említett szempontoknál sokkal fontosabb, hogy létrejöjjön az interakció, a szöveg érthető legyen a célcsoport számára és megvalósuljon a kommunikációs cél (Sárvári 2022: 176).

Annak elemzése és eldöntése, hogy a KÉK nyelvi regiszterbe történő szövegátalakítás során **intralingvális fordítást** vagy **intralingvális közvetítést** végzünk-e, túlmutat jelen tanulmány keretein és további vizsgálatokat tesz szükségessé. A 2. ábra a könnyen érthető kommunikáció és a KÉK nyelvi regiszterbe történő intralingvális közvetítés, illetve fordítás kapcsolatát mutatja.

2. ábra

Az intralingvális közvetítés és fordítás közötti kapcsolat egyik lehetséges modellje

Az alábbiakban néhány intralingvális fordítói (közvetítői) eljárás kerül bemutatásra Kováts Laura Rozália műve és Farkasné dr. Gönczi Rita *KÉK-összefoglalója* alapján.

3. Kováts Laura Rozália: Belső tenger – Rozi igaz története

Kováts Adél színésznő és Kováts Tibor balettművész gyermekének, Kováts Laura Rozáliának 2021-ben a Partvonal Kiadó gondozásában jelent meg első könyve *Belső tenger – Rozi igaz története* címmel. A szerzőről tudnunk kell, hogy 1999 szeptem-

berében koraszülött babaként jött a világra, könyvében a betegségével folytatott nehéz küzdelme történetét meséli el az olvasónak. Orvosai hydrocephalust, köznyelven kifejezve: vízfejűséget diagnosztizáltak nála, ezért beültetett sönttel él, és egészen kis korától megtanult küzdeni az életéért és az egészségéért. A könyv hátsó borítóján – többek között – az alábbiak olvashatók: „Rozi őszinte könyvéből megtudhatjuk, hogyan ismerte meg és dolgozta fel küzdelmes babakora történetét, illetve hogyan jutott el a mostani elfogadó és alkotó önmagáig.”

Rozi történetét a könyvben egy ún. *KÉK-összefoglaló* („Könnyen érthető kommunikációval készült összefoglaló a könyvről”) zárja, amelyben az eredeti mű négy nagy fejezetének megfelelően szintén négy részben kerül összegzésre egyszerű nyelvi köntösben Rozi története (1. Víz; 2. Föld; 3. Tűz; 4. Levegő). Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ez az első könyv (nem szakkönyv) Magyarországon, amelyben a mű végén megtaláljuk a történet összegzését KÉK-regiszterben. Az eredeti szöveg átalakítását – Kováts Laura Rozália kérésére – Farkasné dr. Gönczi Rita⁸ gyógypedagógus készítette el. Az eredeti terv az volt, hogy az egész műnek elkészül az intralingvális fordítása, azonban a könyv ehhez túl hosszúnak bizonyult a szövegértésben akadályozottak számára. Végül a könyv intralingvális fordítója úgy döntött, hogy először elkészíti a könyv összefoglalóját (első célszövegvariáns), majd ezt az összefoglalót fordítja le KÉK-regiszterbe (második célszövegvariáns): „Elolvastam a könyvet és megírtam az összefoglalóját. Az összefoglalót fordítottam könnyen érthető kommunikációval.”⁹ Ezen **kettős intralingvális fordítási folyamat** eredményeként született meg Farkasné dr. Gönczi Rita *KÉK-összefoglalója*, amelyet a Debrecen-Nagytemplomi Református Egyházközség (DNRE) Immánuel Otthon és Iskola Mosoly csoportjának tagjai mint tapasztalati szakértők lektoráltak.

A kötet végén olvasható *KÉK-összefoglaló* kiváló példája az **intralingvális fordítással történő kommunikációs akadálymentesítésnek**. Az eredeti szöveg és a második célszövegvariáns közötti viszony az **intralingvális referenciális egyenértékűség** viszonyával jellemezhető, mivel mindkét szöveg a valóságnak ugyanarra a szeletére vonatkozik. Minden kétséget kizáróan igaz ez a megállapítás az első célszövegvariánsra is, amelyet Farkasné dr. Gönczi Rita az eredeti mű regiszterében, „még” nem KÉK-regiszterben készített el.

Az egyéb egyenértékűségi viszonyok terén azonban számos **eltérés** tapasztalható. A **formai egyenértékűséget** vizsgálva megállapítható például, hogy jelentős eltérés mutatkozik a szövegek hosszában: Kováts Laura Rozália könyve 142 oldalas (5–147) és kisebb nyomdai betűkkel íródott, míg a *KÉK-összefoglaló* a célcsoport befogadási erőfeszítésének csökkentése érdekében mindösszesen 36 oldal (151–187) és nagyobb méretű betűkkel készült. A rövidítés mindig kihagyással jár együtt. A kihagyás a feldolgozási erőfeszítés csökkentése érdekében végrehajtott leggyakoribb átváltási művelet. Irodalmi művek ifjúság számára történő átdolgozásában a fordító

⁸ <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/category/hirek/>.

⁹ <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/2021/12/03/belso-tenger-az-onervenyesito-embe-reknek/>.

nemcsak szavakat és kifejezéseket, hanem egész mondatokat és egész szakaszokat is kihagy az eredeti műből (Heltai 2014: 270).

A KÉK-regiszterbe történő intralingvális fordítást jellemző **kihagyások** megfigyelhetők a 2. táblázatban, amelyben az eredeti mű egyik alfejezetének (*A betegségem utóöngéi*) elején található mondatokat állítottuk párhuzamba a KÉK-összefoglaló ugyanazon fejezetének (*A betegség hatásai*) megfelelő mondataival. Az *epilepszia* szó kivételével kihagyásra, illetve összegzésre került az első „utóöngé”, az „első járulékos probléma” megjelenését megelőző három mondatos leírás (A csecsemőkori vízfejűségnek és a sok beavatkozásnak több olyan következménye lett, amelyekkel hosszabb vagy rövidebb ideig meg kellett birkóznom. Vannak olyanok, melyeket leküzdöttem, és vannak olyanok, melyekkel ma is együtt élek. Úgymond a csecsemőkori borzalmak közepette jelentkezett az első járulékos probléma, az epilepszia.). Helyette egy könnyen értelmezhető időhatározót találunk, ami egyben a **teljes átalakítás** átváltási műveletét is illusztrálja: *Az első műtét után...*

2. táblázat

Az eredeti szöveg egyik részletének és a KÉK-összefoglaló megfelelő részeinek egybevetése

BELSŐ TENGER	V. KÉK-ÖSSZEFOGLALÓ Könnyen érthető kommunikációval készült összefoglaló a könyvről
A betegségem utóöngéi (Kováts 2022: 23–24)	A betegség hatásai (Farkasné Gönczi 2022: 159)
A csecsemőkori vízfejűségnek és a sok beavatkozásnak több olyan következménye lett, amelyekkel hosszabb vagy rövidebb ideig meg kellett birkóznom. Vannak olyanok, melyeket leküzdöttem, és vannak olyanok, melyekkel ma is együtt élek. Úgymond a csecsemőkori borzalmak közepette jelentkezett az első járulékos probléma, az epilepszia .*	Az első műtét után Laura epilepsiát kapott.
Az epilepszás roham nálam úgy zajlott, hogy remegtem, és a két kezem nagyon erősen görcsbe rándult.	Az epilepszia rohamokban indul. Laurának például begörcsölt a teste, görcsben volt a keze.
Kaptam ugyan gyógyszert, ami a nagyobb rohamokat csillapította, de igazából nem használt teljesen .	Az orvosok gyógyszert adtak Laurának. A gyógyszer nem használt rendesen .
*Az epilepszia (régiesen frász) az olyan neurológiai betegségek gyűjtőneve, melyek epilepsziás, görcsös rohamokkal járnak. Megkülönböztetünk elsődleges, genetikai eredetű epilepsziát és szerzett, másodlagos epilepsziát. A másodlagos epilepszia jellemző tünete az agyat érintő betegségeknek.	

A kiválasztott rövid szövegrész a mondatok, szavak és kifejezések kihagyása mellett jól illusztrálja a **generalizálás** átváltási műveletét is, amelynek során **jelentésbővítés** történik (Klaudy 1997: 55–65). A jelentésbővítő vagy más terminológiával **általánosító fordítás** gyakori jelenség a nyelven belüli fordításokban: A fordító az eredeti szót tágabb jelentésű szóval adja vissza a célszövegben, hogy megkönnyítse a jelentés értelmezését. Például: *utózőngéi* → *hatásai*.

Az *epilepszia* terminus magyarázata Kováts Laura Rozália szövegében egy külön hivatkozással történik, és a csillag mellett (*) egy részben egészségtudományi, részben tudományos-ismeretterjesztő regiszterben írt, egyszerűsített definíciót olvashatunk. A KÉK-regiszterű szövegben nem szerepel utalás és a definíció általánosító (generalizáló) fordítási művelettel készült, ami egyben **magyarázó betoldás** is: *Az epilepszia egy betegség.*

A gyógyszerrel kapcsolatos információ KÉK-regiszterbe történő fordítását a **jelentések összevonása** lexikai átváltási műveletként lehet azonosítani: ... *gyógyszert, ami a nagyobb rohamokat csillapította, de igazából nem használt teljesen* → *A gyógyszer nem használt rendszeren.*

Végül fontos utalni a mondatokban történő **nézőpontváltásra**: *Kaptam ugyan gyógyszert, ami ...* → *Az orvosok gyógyszert adtak Laurának.* Értelmezés és befogadás szempontjából kisebb kihívás elé állítják a megértési nehézséggel élő személyeket azok a mondatok, amelyekben követjük a nyelvünkre leginkább jellemző alapszórendet, vagyis az SOV-szórendet (alany, tárgy, ige – szubjektum, objektum, verbum).

Kováts Laura Rozália teljes művének összevetése és párhuzamos, nyelvészeti, fordításelméleti és fordítástechnikai szempontú elemzése a KÉK-összefoglaló szövegével további fordítói stratégiák, átváltási műveletek és eljárások feltárására és csoportosítására kínál lehetőséget. Az eddig elvégzett elemzések tükrözik mindazon KÉK-jellegzetességeket is, amelyeket Farkasné dr. Gönczi Rita honlapjának¹⁰ módszertani oldalán¹¹ olvashatunk a KÉK-szintekről, alapelvekről és szabályokról.

4. Összegzés

Az összegzésben mindösszesen két gondolatot szeretnék megfogalmazni:

- A kommunikációs akadálymentesítés napjainkban egyre fontosabb feladat. Ennek – többek között – két kiemelt oka van: Az ENSZ *Fogyatékossgal élő személyek jogairól* szóló egyezményében (New York, 2006. december 13.) előírtak teljesítése, valamint a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjának növekedése. Ebben egyaránt érintettek az enyhe értelmi fogyatékossgal és/vagy autisztikus spektrumzavarral és a demenciával élő személyek is.
- A könnyen érthető kommunikáció és a KÉK-regiszter eredményes és hatékony kutatása kizárólag gyógypedagógusok, nyelvészek, fordításkutatók és könnyen érthető kommunikációval foglalkozó szakemberek együttműködésével valósítható meg.

¹⁰ <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/category/hirek/>.

¹¹ <https://konnyenertheto.gonczirita.hu/ismeret/modszertan/>.

Irodalom

- Aczél Petra – Bencze Lóránt 2007. *Hatékonyág és meggyőzés a kommunikációban. Gyakorlati retorika*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, Zsigmond Károly Főiskola.
- Dobos Csilla 2022a. Az intralingvális fordítás értelmezésének különböző lehetőségei. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 15, 38–61.
- Dobos Csilla 2022b. A könnyen érthető kommunikáció mint a globális intralingvális fordítás egyik sajátos típusa. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Philosophica* 26/3, 67–83.
- Dobos Csilla 2022c. *Az intralingvális ekvivalencia megvalósításának lehetőségei a KÉK regiszterbe történő nyelven belüli fordítás során.* (megjelenés alatt) Az előadás elhangzott a TANÍ-TANI Konferencián (Hatékonyág és koherencia a pedagógiában a gyógypedagógiában és a tanárképzésben) Miskolcon, 2023. február 3-án.
- Dobos Csilla 2015. Átváltási műveletek a nyelven belüli fordításban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 9/2, 63–80.
- Farkasné Gönczi Rita 2018. A könnyen érthető kommunikáció fogalma és szabályrendszere nemzetközi és hazai példák, illetve magyar tapasztalati szakértők javaslatai alapján. *Gyógypedagógiai Szemle* 46/1.
- Farkasné Gönczi Rita 2021a. Könnyen érthető kommunikáció fogalma, nyelvi szintjei és alkalmazhatósága a látássérülés kontextusában. In: Farkasné Gönczi Rita (szerk.): *Dimenzióváltások a látássérült személyek pedagógiája és rehabilitációja mátrixában*. Nemzetközi konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar szervezésében. ELTE BGGYK, Budapest. 75–79.
- Farkasné Gönczi Rita 2021b. A könnyen érthető kommunikáció szabályrendszerének kérdései. *Carissimi. Esély fogyatékos és egészségkárosodott embereknek* 12/2, 11–13.
- Farkasné Gönczi, Rita 2022a. Easy to understand communication during COVID in Hungary. *Fogyatékoság és társadalom* 2/6, 46–56.
- Farkasné Gönczi Rita 2022b. Könnyen érthető kommunikáció, avagy kommunikáció a nyelvi szintek között. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 15/3, 188–200.
- Farkasné dr. Gönczi Rita 2022c. Alkotás és fordítás a könnyen érthető kommunikáció alkalmazásával. In: Farkasné dr. Gönczi Rita – Kármán Bianka (szerk.): *Könnyen érthető kommunikáció, egyenlő esélyű hozzáférés című nemzetközi konferencia tanulmánykötete*. Budapest: ELTE BGGYK. 84–92.
- Heltai Pál 2011. Nyelven belüli fordítás. In: Gecső Tamás – Sárdi Csilla (szerk.): *Nyelvi funkciók – Stílus és kapcsolat*. Budapest: Tinta Kiadó. 110–123.

- Heltai Pál 2014. *Mitől fordítás a fordítás? Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. 261–263.
- Horváth Péter László 2017. Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez. *Gyógypedagógiai Szemle* 45/3, 159–174.
- Horváth Péter László 2022. Átdolgozhatók-e a szépirodalmi művek egyszerűen/könnyen érthető nyelvi szintre? *Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete 50. jubileumi konferencia*. Miskolc, 22–23.
- Jakobson, Roman 1986. Fordítás és nyelvészet. In: Bart István – Klaudy Kinga (szerk.): *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- KER 2002. *Közös Európai Referenciakeret 2002* – magyar változat. https://nyak.oh.gov.hu/nyat/doc/ker_2002.asp.
- Klaudy Kinga 1997. *Fordítás I. Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Nied Curcio, Martina – Katelhön, Peggy 2020. *Sprachmittlung und Mediation für Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. Berlin: Frank & Timme.
- Sárvári Tünde 2022. A fordítás szerepe a modern idegennyelv-oktatásban. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 15/3, 173–187.

Források

- Kováts Laura Rozália 2021. *Belső tenger – Rozi igaz története*. Budapest: Partvonal Kiadó.
- Lackfi János 2019. *Kincskereső kisködmön. Móra Ferenc regénye újragombolva*. Budapest: Naphegy Kiadó.
- Lackfi János 2019. *Kincskereső kisködmön – Móra Ferenc regénye újragombolva*. Budapest: Naphegy Kiadó.
- Marosi László (szerk.) 1988. *Új képes Biblia. I. Károlyi Gáspár bibliája alapján válogatta és a mai nyelvre átdolgozta: Vargha Balázs*. Budapest: Kossuth Nyomda – Táltos Kiadásszervező Kft.
- Móra Ferenc 2023. *Kincskereső kisködmön*. Budapest: Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó Zrt.
- Petőfi Sándor (Nógrádi Gergely, Bodonyi Panni) 2022. *János vitéz. 1–3. ének egyszerűen érthetően / könnyen érthetően*. Budapest: Petőfi Irodalmi Múzeum. https://pim.hu/sites/default/files/page/attachments/janos_vitez_-_konnyen_egyszeruen.pdf.